

UMÝVÁNÍ NOHOU – SLUŽBA A REBELIE V JEDNOM

Kázání ze dne 28.3. 2021 – Kamil Vystavěl

Jan 13,1-17: Bylo před velikonočními svátky. Ježíš věděl, že přišla jeho hodina, aby z tohoto světa šel k Otcí; miloval své, kteří jsou ve světě, a prokázal svou lásku k nim až do konce. Když byli u večeře a ďábel již vložil do srdce Jidáše Iškariotského, syna Simonova, aby ho zradil, Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všecko do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se; pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán. Přišel k Simonu Petrovi a ten mu řekl: "Pane, ty mi chceš mýt nohy?" Ježíš odpověděl: "Co já činím, nyní nechápeš, potom však to pochopíš." Petr mu řekl: "Nikdy mi nebudeš mýt nohy!" Ježíš odpověděl: "Jestliže tě neumyji, nebudeš mít se mnou podíl." Řekl mu Šimon Petr: "Pane, pak tedy nejenom nohy, ale i ruce a hlavu!" Ježíš mu řekl: "Kdo je vykoupán, nepotřebuje než nohy umýt, neboť je celý čistý. I vy jste čistí, ale ne všichni." Věděl, kdo ho zradí, a proto řekl: Ne všichni jste čistí. Když jim umyl nohy, oblékl si svůj šat, opět se posadil a řekl jim: "Chápete, co jsem vám učinil? Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem. Jestliže tedy já, Pán a Mistr, jsem vám umyl nohy, i vy máte jeden druhému nohy umývat. Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já. Amen, amen, pravím vám, sluha není větší než jeho pán a posel není větší než ten, kdo ho poslal. Když to víte, blaze vám, jestliže to také činíte.

1. Změna oděvu – změna rolí

Příběh o umývání nohou se odehrává večer před tím, než byl Ježíš vydán vojákům a na soud. Ježíš odložil svůj společenský oděv a místo něj si oblékl zástěru. I v dnešní době platí, že obsluha na hostině a v restauraci má jiné oblečení než stolující. Díky tomu oblečení také všichni poznají, na koho se mají obrátit, když něco potřebují. Jde o služební oděv – v případě Ježíše oděv nikoli služební, nýbrž služebný, oděv toho, kdo ostatním posluhuje.

A tím nastává významná změna rolí. Učitel má obvykle hezčí židli a stůl než žáci, učitel má právo určovat, co se bude dít a ostatní se musí přizpůsobit. Na začátku vyučování si při jeho příchodu všichni stoupnou, na znamení úcty ho pozdraví a on pouze odpovídá na jejich pozdrav atd. Tak nějak si to já pamatuji ze školy. A ejhle, učitel se převlékl a je z něj někdo jiný, snad pomocníček, který čistí tabuli a nosí studentům pomůcky, zatímco ostatní čekají, až jim vše potřebné roznese, podá, připraví a nachystá.

2. Umývání nohou

Přesuňme se od převlékání k dalšímu úkonu – umývání. V dnešní době to je a není podobné dobám minulým. Nedá se říci, že by se nohy uzavřené v botách nějak moc zašpinily, ale stejně se hodí čas od času je opláchnout.

V dobách minulých se chodilo především bosky. Boty byly drahá záležitost a když se šlo třeba do kostela – jak vzpomínala moje babička – tak se pěkné boty celou dlouhou cestu nesly v rukách a na nohy se obouvaly teprve před kostelem. Prašné cesty v Palestině také šlapaly bosé nohy, případně nohy ovázané jednoduchými sandály. Bylo příjemné i potřebné si nohy po cestě umýt. Bylo uctivé, když příchozím hostům hostitel umožnil, aby si nohy opláchnuli. A bylo výrazem mimořádné pocty, když hostům umyl nohy na příkaz pána domu některý z jeho sluhů.

3. Gesto služebníka nebo gesto rebela?

Ježíš gesto úcty dotahuje co nejdál to jde. K čemu taková podivná gesta? K čemu výměna společenských pozic? Starověký svět neznal žádné jiné uspořádání lidí než uspořádání hierarchické, mocenské. Možná výjimečně existovaly nějaké malé skupinky, které se tomuto řádu vymykaly. Ani dnes se mnohým lidem dost dobře nedaří dostat z hlav onu prastarou strukturu, kde silnější diktuje a slabší poslouchá.

Ježíš však v tomto známém systému dělá zmatek. Dělá v tom odvěkém lidském řádu guláš. Chvilí je učitel a chvíli poskok. Požívá velikou autoritu, klidně by mohl velet, řídit, „menežovat“ (jak my Češi říkáme), ale on chce být zároveň sluhou. Umývá nohy všem přítomným včetně Jidáše! A patrně tam nebylo jen oněch dvanáct slovných apoštolů, ale i další, daleko méně významní lidé, pro jejichž jména nebyl v evangeliu prostor.

Jak tomu rozumět? Ježíš, zdá se, dává zelenou všem, kdo rádi druhým nějak pomáhají. Na první

poslech to vypadá, že Ježíš fandí ve službě všem poskokům, těm, kdo ohnou hřbet, kdo se raději podřizují než aby dělali dusno.

Ale pozor! Můžeme tomu rozumět také trochu jinak. Ježíš zatřepal s žebříčkem společenské významnosti a udělal to naprosto záměrně. Promíchal panstvo a služebnictvo. Bez mrknutí oka, bez jakéhokoli nucení zaměnil důstojenství svého úřadu za podřadnou roli otroka. A aby toho nebylo málo, tak všechny přítomné vyzve, aby ve stejném duchu pokračovali: *Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem. Jestliže tedy já, Pán a Mistr, jsem vám umyl nohy, i vy máte jeden druhému nohy umývat. Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já. (J 13,13-15)*

Nabízím tedy tento výklad: Ježíš prostě nerespektuje zaběhané lidské pořádky, odmítá právo silnějšího i hierarchii moci. A svým učedníkům dokonce přikáže myslet a jednat také tak! Doslova se tam píše: *máte povinnost umývat nohy jeden druhému. (J 13,14)*

4. Různá pojetí autority

Dočetl jsem se, že za Rakouska-Uherska pravidelně jedenkrát do roka konal císař a císařovna úkon umývání nohou svým poddaným. Zajímavé a sympatické gesto. Nicméně to gesto neměnilo ani čárku na tom, že monarchie zůstávala monarchií a že císařská autorita se samozřejmě opírala o početnou bojeschopnou armádu.

Ježíš to viděl jinak. Tím, že zamíchal pojmy panstva a služebnictva, přivádí nás k tomu, abychom zkoušeli myslet, jednat a tvořit společnost jinak, na jiných principech. Ne jako panstvo, ani jako otroci.

Občas si lámu hlavu s tím, jak to vlastně myslel. Ježíš zcela jistě nepěstoval ani neuplatňoval autoritu vynucenou, vydupanou. Jenže může lidská autorita fungovat nějak jinak? Jistě znáte pojem tzv. „přirozené“ autority, lidé s přirozenou autoritou si získávají vliv a uznání jaksi samovolně tím, že jsou féroví, dobří a milí. Měl snad Ježíš na mysli něco takového, když umýval nohy jiným? A co to znamená, když se lidé vzájemně oboustranně podřizují, když si ochotně navzájem posluhují? Je to snad něco ve stylu dnešní společnosti rovnoprávných jedinců nebo ještě něco jiného?

5. Není služba jako služba

V této souvislosti stojí za to zmínit, že Nový zákon rozlišuje různé formy služeb a služebníků. Někdy se píše o službě otrocké (řecky *dúleia*), to je služba vynucovaná. V tomto případě sluha slouží, protože mu nic jiného nezbyvá, nemá na vybranou. Ale existuje i jiný druh služby (řecky *diakonia*). V tomto případě jde o službu oboustranně dohodnutou, anebo službu zcela nezištnou, dobrovolnou. V tomto případě sluha slouží, protože sloužit chce. Patrně nikoho nepřekvapí, že Ježíš svým učedníkům dává příklad a příkaz služby dobrovolné, diakonické.

6. Autorita Boží

Konečně je potřeba povědět, že když Ježíš zrušil (nebo přinejmenším silně podkopal) pojem panstva, tak z toho vyplývá, že ani Bůh ve skutečnosti není nějaký monarcha. Hospodin nemá v zádech armádu vojáků, či policistů. Jeho autoritu někdo uznává, někdo jiný ji zase neuznává a žádné pokuty mu nehrozí.

Autorita Boží přichází k nám odjinud, zvláštním způsobem, nenásilně, nevtíravě. Boží síla je spíše síla podpurná a ulehčující. Je to klidná síla vody, která osvěžuje, očisťuje, omývá. Když se umýváme, voda nereaguje protivně ve stylu: „Jak to že jsi zase tak špinavý?! To je katastrofa, no to ses vyznamenal!“ Ne. Voda prostě omývá, trpělivě, tiše slouží. Každý den bez ustání odnáší námi nasbírané pachy a nečistoty, větší i menší.

Hospodin při Ježíšově umývání nohou byl přítomen. Hospodin je přítomen v každé chvíli, kdy nám někdo ochotně poslouží. Božská očisťující voda teče všude tam, kde my sami od sebe přiložíme pomocnou ruku. Boží moc koná, pomáhá a čeká, zda si toho někdo všimne, zda se v někom zrodí špetka uznání, špetka vděčnosti. A já se domnívám, že to je ono, to je závan přirozené autority, to je závan autority Boží.